

Intelectuali turdeni persecutați în perioada regimului comunist din România

Răzvan Mihai NEAGU *

Horațiu GROZA **

Abstract: Intellectuals of Turda Persecuted During the Communist Regime in Romania. *The present study aims to bring to the public attention a series of personalities from Turda who suffered because of the communist regime in Romania. We selected sixteen personalities, considering them to be the most representative to illustrate this phenomenon. They belonged to all the professional categories found in Turda at the time: priests, lawyers, teachers, military personnel. Among the favorite victims of the communist regime in Romania were those who contributed to the achievement of the Great Union. The champions of the intelligentsia of the interwar period as well as many others became enemies of the people overnight, being considered highly dangerous to the communist regime. The danger lied in the fact that these intellectuals were esteemed professionals in their fields: they were learned and accustomed to think freely, had impressive professional careers, and had climbed to the top of the social pyramid on criteria of competence alone. Above all, though, they loved their nation and country, being faithful people, close to the church.*

Keywords: *Turda, intellectuals, communist regime, persecution, priest, lawyer.*

Impus de un stat străin prin forța armelor și neavând niciun fel de tradiție în istoria poporului român, regimul comunist din România și-a făcut un adevărat program de exterminare a elitei interbelice. Exponenții acesteia, cărturari, preoți, militari, avocați, profesori și mulți alții au ajuns peste noapte dușmani ai poporului, devenind periculoși pentru noua stăpânire. Pericolul consta în faptul că acești intelectuali erau adevărați profesioniști în domeniile lor de activitate, erau învățați și obișnuiți să gândească liber, și-au făurit impresionante cariere profesionale, au urcat la vârful piramidei sociale pe criterii meritocratice și, mai presus de orice, își iubeau neamul din care proveneau și țara, fiind persoane credincioase, apropiate de biserică. Aceste date intrau într-o totală contradicție cu profilul „omului nou”, pe care doreau să-l fabrice tovarășii de la Moscova, iar apoi să-l exporte în toată Europa Centrală și de Sud-Est.

Deși România s-a eliberat singură de asupra Germaniei naziste, în urma gestului curajos al regelui Mihai I de la 23 august 1944, din cauza jocurilor de culise ale marilor puteri, țara noastră a intrat în sfera de influență a sovietelor, care doreau să pună mâna pe cât mai multe state din zonă.

* Profesor, doctor în istorie, Colegiul Tehnic Turda; e-mail: neagumihai20@yahoo.com.

** Muzeograf, doctorand în istorie, Muzeul de Istorie Turda;
e-mail: grozahoratiudorin@yahoo.com.

Printre victimele predilecte ale regimului comunist din România s-au aflat făuritorii Marii Uniri. O mare parte dintre personalitățile implicate în realizarea marelui moment de la 1 decembrie 1918 au sfârșit în închisorile comuniste, aruncate și abandonate după gratii de către statul român. Cei care au supraviețuit anilor de detenție au fost mai apoi marginalizați de societate, fiind gratulați cu apelative precum: „dușmani ai poporului” sau „trădători”. Nici după căderea regimului comunist, eroii unirii nu au fost reabilitați. Crimele înfăptuite în perioada instaurării acestuia nu au fost condamnate oficial, iar acuzațiile grave pe care statul român le-a formulat împotriva lor nu au fost retractate. Astfel, la momentul 2020, marile personalități care au făcut România Mare cu mari sacrificii sunt încă în litera legii răufăcători. Dintre ei, îi amintim pe: economistul și ziaristul Sever Bocu (1874-1951, decedat la Penitenciarul de la Sighet), medicul Daniel Ciugureanu (1885-1950, decedat la Turda în drum spre Penitenciarul de la Sighet), istoricul Silviu Dragomir (1882-1962), care a trecut prin Penitenciarul de la Sighet, Ion Flueraș (1882-1953, decedat la Penitenciarul din Gherla), omul de cultură și pedagogul Onisifor Ghibu (1883-1972), care a trecut prin lagărul de deținuți politici de la Caracal, medicul bucovinean Gheorghe Grigorovici (1871-1950, decedat la Penitenciarul Văcărești), publicistul basarabean Pantelimon Halippa (1883-1979), care a trecut prin teribilele penitenciare Sighet și Aiud, juristul Emil Hațieganu (1878-1959), închis o perioadă la Sighet, episcopul și cardinalul greco-catolic Iuliu Hossu (1885-1970, cu domiciliu forțat la Mănăstirea Căldărușani și decedat la Spitalul Colentina din București), Iosif Jumanca (1893-1949, decedat la Penitenciarul Jilava), juristul Ilie Lazăr (1895-1976), preotul ortodox și istoricul Ioan Lupaș (1880-1967), marele om politic Iuliu Maniu (1873-1953, decedat în Penitenciarul de la Sighet), istoricul Ion Nistor (1876-1962) închis la închisoarea din Sighet, omul de cultură Zenovie Pâclișanu (1886-1957, decedat în închisoarea Jilava), Aurel Vlad (1875-1953, decedat în Penitenciarul de la Sighet).

Instalat abuziv prin forța și intervenția Uniunii Sovietice, la 6 martie 1945, primul guvern comunist al României condus de Petru Groza a fost recunoscut la 4 februarie 1946 de către Statele Unite ale Americii și Marea Britanie, fapt care a reprezentat o grea lovitură dată partidelor politice istorice românești. La scurt timp de la alegerile din 19 noiembrie 1946, partidele istorice dispar de pe scena politică românească¹. Preluând total puterea în urma fraudării acestor alegeri, guvernul, reprezentat în majoritate de membrii Partidului Comunist, a avut ca prim scop eliminarea fizică a tuturor personalităților marcante ale României, prin înscenarea unor procese și întemnițarea liderilor politici².

¹ Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Șerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *Istoria României*, București, 2002, p. 384; Dinu C. Giurescu, *Falsificatorii. Alegerile din 1946*, București, 2015, *passim*.

² Perioada comunistă a României a fost tratată în numeroase lucrări semnate de specialiști români și străini. Noi recomandăm pentru aprofundarea subiectului: Keith Hitchins, *România 1866-1947*, ediția a III-a revăzută și adăugită, București, 2004, p. 571-616; Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc*, Iași, 2005; Dennis Delatant, *România sub regimul comunist*, ediția a II-a revăzută, București, 2006, *passim*; Adam Burakowski,

Au avut, însă, de suferit toate păturile societății românești în frunte cu intelectualitatea, preoțimea, ofițeri ai Armatei Regale Române, pătura înstărită a țărănimii și țărani mijlocași, unii dintre ei opunându-se cu vehemență abuzurilor noului regim, de multe ori cu arma în mână. Pe fondul nemulțumirilor populației datorate numeroaselor victime din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, apoi foametei provocate de seceta anilor 1946-1947, dar și de marile despăgubiri de război pe care românii trebuiau să le suporte prin cote apăsătoare fixate, comuniștii au arătat cu degetul spre partidele politice istorice, care, în calitatea lor de factor de decizie, hotărâseră intrarea României în război.

Abdicarea forțată a regelui Mihai I, abolirea monarhiei și proclamarea Republicii Populare Române (30 decembrie 1947), au reprezentat instaurarea unei dictaturi fără precedent în istoria noastră, punând bazele unui stat totalitar. Valul de teroare pe care regimul comunist l-a declanșat s-a soldat cu zeci de mii de victime și a lăsat urme adânci în conștiința socială românească și o pată neagră în istoria României. Țintele au fost în mod prioritar elitele, încercându-se eliminarea modelelor, reperelor morale și intelectuale ale vechii societăți. Starea de frică și teroare a fost impusă în toate localitățile din țară. Cei care au reușit să scape de anii grei de închisoare, de torturi și de deportări, au fost deposedați de bunurile deținute, au fost marginalizați și umiliți de noua orânduire socială.

Turda și locuitorii săi nu s-au putut sustrage acestui proces. Numeroși cetățeni ai orașului din diferite straturi sociale au fost puși sub observație, urmăriți, anchetați și arestați de către noile autorități. Perchezițiile și arestările începute la scurt timp după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial au constituit începutul unui proces de martelare a tuturor persoanelor incomode, luate în vizor de regimul comunist prin aparatul său represiv, Securitatea.

Înființată la 30 august 1948, Direcția Generală a Securității Poporului, de-a lungul existenței sale a fost instituția care a purtat lupta împotriva dușmanilor regimului prin orice mijloace, fiind creată, după chipul și asemănarea poliției politice sovietice, NKVD. S-a trecut, astfel, la o practică de impunere a fricii, singura de natură să asigure acceptarea de către populație a unui regim cu totul străin de istoria și viața românilor. Viziunea socială a Securității s-a materializat prin arestări arbitrare și condamnări sau internare în lagăre și colonii de muncă, prin deportări și stabiliri de domiciliu obligatoriu, toate acestea fiind însoțite de un cortegiu întreg de cruzimi, umilințe și deposedări de bunuri.

În procesul de sovietizare și comunizare a României au excelat mijloacele brutale, specifice unui regim de ocupație. În impunerea lui, pe lângă prezența fizică și faptică a Armatei Roșii, rolul principal în ansamblul instituțional nou creat l-a avut Direcția Generală a Securității Poporului, care a asigurat ocuparea țării prin teroare, anulând „de facto” drepturile și libertățile cetățenești, trecându-se la arestarea elitei vechii societăți și a opozanților politici.

Argumentele cele mai relevante se regăsesc în arhivele Securității, în dosarele penale sau în cele personale întocmite făuritorilor Marii Unirii. Deși majori-

tatea erau vârstnici cu o stare precară de sănătate, nu au fost cruțați de acțiunile poliției politice, mulți dintre ei sfârșind în închisorile comuniste.

Documentele din arhivele Securității probează, cu date concrete, că regimul politic i-a arestat trimițându-i în penitenciare, lagăre și colonii de muncă, le-a stabilit domiciliu obligatoriu ori i-a supus altor forme de persecuție. Securitatea, prin metodele folosite, a reușit să țină sub o strictă supraveghere pe toți aceia care au contribuit la realizarea Marii Uniri de la 1 decembrie 1918.

Arestările au continuat cu precădere în anii următori, o parte a elitei interbelice turdene fiind supusă la umilințe și la ani grei de detenție. Scriitorul și profesorul turdean Teodor Murășanu³ amintea în jurnalul său de o adevărată pleiadă de personalități turdene arestate în acei ani, precum: Grigore Biji (preot ortodox și viceprimar al Turzii în perioada interbelică), Iuliu Gențiu (cel mai important primar al Turzii din perioada interbelică) și Teodor Oțel (învățător)⁴. Aici pot fi adăugați avocații Ioan Boeriu, Emil Chețianu (fost prefect al județului Turda), Zosim Chirtop (primul prefect român al județului Turda-Arieș), Emil Maior (avocat), Andrei Nicola (avocat și parlamentar) și preoții Coriolan Sabău (parohul greco-catolic de Turda Veche), Aurel Gliga (protopopol ortodox al Turzii) și reprezentanți ai Armatei Regale Române, precum colonelul Alexandru Tarza.

Ca să avem o imagine cât mai complexă asupra situației în care se găsea elita turdeană în acei ani, vom schița doar câteva repere privind umilințele îndurate de către personalitățile amintite în rândurile de mai sus, prezentarea lor fiind făcută în ordine alfabetică.

Grigore Biji (1889-1966)⁵ s-a născut în 8 decembrie 1889 în localitatea Someșeni (azi parte componentă a orașului Cluj-Napoca). A fost preot ortodox la Turda și membru al societății culturale ASTRA. De asemenea, a avut mai multe mandate de viceprimar al orașului Turda, în perioada interbelică. După venirea comuniștilor la putere, a fost luat în vizor de către noile autorități. A fost arestat în 16 august 1952 și condamnat la o detenție de 60 de luni pentru activitate în cadrul Partidului Național Liberal. După o perioadă scurtă, petrecută la Centrul de triere Văcărești, a fost transferat succesiv în lagărele de muncă de la Bragadiru, Popești-Leordeni și Rahova. A fost eliberat un an mai târziu, pe data de 7 august 1953⁶.

Ioan Boeriu (1888-1952)⁷ s-a născut în comuna Cioara de Sus (azi parte componentă a orașului Baia de Arieș, jud. Alba), în 3 ianuarie 1888. A fost deputat (1919-1920; 1922-1926) și senator al județului Turda (1927-1928;

³ Teodor Murășanu, *Lumină și negură, Zilele eliberării Transilvaniei de nord (File de jurnal-1944). Însemnări din temnițe, Turda-Aiud (1948-1949)* (în continuare *Lumină și negură*), Cluj-Napoca 2009, p.186.

⁴ *Ibidem*, p.183.

⁵ http://www.biblioteca-represiunii.ro/Fise_matricole_penale_-_detinuti_politici (accesat 1 februarie 2019). Conform fișei matricole penale nr. 19472.

⁶ Grigorie Benea (coord.), *Preoți din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului în temnițele comuniste*, Cluj-Napoca, 2017, p. 116.

⁷ http://www.biblioteca-represiunii.ro/Fise_matricole_penale_-_detinuti_politici (accesat 10 februarie 2019); Conform fișei matricole penale nr. 64 din 4 iulie 1952.

1931-1932; 1933-1937), reprezentând Partidul Național Liberal⁸. Distinsul om politic a fost arestat la Turda în 5 mai 1949 și transferat la Cluj, fiind condamnat pentru apartenența sa în structura de conducere, filiala locală PNL Brătianu din județul Turda. Datorită tratamentului inuman la care a fost supus, a decedat la Penitenciarul Văcărești pe data de 19 noiembrie 1952⁹.

Emil Chețianu (1893-1972)¹⁰ este o personalitate mai puțin cunoscută a orașului Turda. S-a născut în 29 aprilie 1893 la Cluj, fiind fiul canonicului de la Blaj, Ambroziu Chețianu. Doctor în drept la Universitatea din Cluj, în anul 1921, Chețianu a fost avocat la Turda și prefect al județului cu două mandate (1932-1933; 1944-1945). De asemenea, el a mai fost membru marcant al Partidului Național Țărănesc, decan al Baroului Turda (1943-1946) și deputat în Parlamentul României (1946-1947). În timpul regimului comunist, Chețianu a fost victima Securității. Încarcerat, inițial, la Penitenciarul din Turda, a fost preluat de către Direcția Generală a Securității Statului Cluj și condamnat la 24 de luni de detenție, începând cu 16 aprilie 1952. A trecut prin lagărul de tranzit de la București-Ghencea, precum și prin coloniile de muncă de la Chirnoși-Călărași și Dudu (lângă București). De asemenea, Chețianu a fost închis la penitenciarele din Lugoj și Galați. A fost eliberat pe data de 24 martie 1954 pe baza deciziei 5045/1954. În ultima parte a vieții, Emil Chețianu s-a stabilit la Cluj, unde s-a stins din viață în anul 1972.

Zosim Chirtop (1868-1953)¹¹ s-a născut la Câmpeni în anul 1868. De profesie avocat, a locuit o scurtă perioadă la Turda. A fost delegat al Cercului electoral Trascău la Marea Adunare Națională de la 1 decembrie 1918 din Alba Iulia. La 29 decembrie 1918 a fost numit prefect al județului Turda-Arieș, fiind primul român care a deținut această demnitate. A fost, de asemenea, secretar al Consiliului Dirigent pentru o scurtă perioadă de timp. Deși nu a cunoscut suferința din închisorile comuniste, începând cu anul 1945 a fost pe toată durata vieții sale supravegheat și discreditat de către Securitate, în acest sens existând numeroase note informative¹².

Iuliu Gențiu (1889-1979)¹³ s-a născut în 25 ianuarie 1889 la Cheț (azi parte componentă a orașului Marghita, jud. Bihor). Licențiat în drept și științe politice la

⁸ Răzvan Mihai Neagu, *Primii deputați și senatori ai județului Turda-Arieș în Parlamentul României*, în „Acta Terrae Fogarasiensis”, VII, 2018, p. 326-327.

⁹ R. M. Neagu, *Formarea intelectualității din Turda. Studenți din Turda la marile universități europene 1377-1918* (în continuare *Formarea intelectualității*), Cluj-Napoca, 2015, p. 153.

¹⁰ http://www.biblioteca-represiunii.ro/Fise_matricole_penale_-_detinuti_politici (accesat 02 iulie 2019); Conform fișei matricole penale nr. 40/4 iulie 1952.

¹¹ R. M. Neagu, *Personalități ale Marii Uniri. Avocatul Zosim Chirtop, primul prefect român al județului Turda-Arieș (1868-1953)*, în „Apulum”, LV, 2018, p. 75-86.

¹² Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (în continuare ACNSAS), Fond Informativ, dosar nr. 6.578. Notele informative au fost emise între anii 1945-1952. (Autorii mulțumesc pe această cale dlui Liviu Pleșa, cercetător la Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității, care a oferit informații despre dosarul informativ al avocatului Zosim Chirtop).

¹³ http://www.biblioteca-represiunii.ro/Fise_matricole_penale_-_detinuti_politici (accesat 1 februarie 2019). Conform fișei matricole penale nr. 19500.

Universitatea din Cluj¹⁴, s-a stabilit la Turda, unde a fost cel mai important primar al orașului din perioada interbelică (cu mai multe mandate la activ) și membru al Partidului Național Liberal. După încheierea celui de-al Doilea Război Mondial s-a implicat în construirea filialei județene Turda a Partidului Național Liberal (Gheorghe Tătărescu). După venirea comuniștilor la putere, a fost arestat și trimis în colonia de muncă de la Bragadiru, în data de 16 august 1952, pentru 60 de luni. A fost eliberat la 17 iunie 1954 prin decizia nr. 68496/1954.

Vasile Gherman (1902-1984)¹⁵ a fost ultimul protopop greco-catolic de Turda, înainte de desființarea abuzivă a Bisericii Greco-Catolice de către statul comunist român cu complicitatea Moscovei, în anul 1948. S-a născut la 11 august 1902 în satul Ghirbom (azi în com. Berghin, jud. Alba)¹⁶. A fost arestat în 26 octombrie 1948, în urma unei predici pe care a rostit-o. Tribunalul Militar Cluj l-a condamnat, preotul fiind încarcerat la Penitenciarul din Aiud. Ulterior, în iunie 1949 a fost eliberat, dar a fost mereu urmărit și maltrat de Securitatea din Turda și cea din Alba Iulia, fiind silit să officieze Sfânta Liturghie în rit ortodox.

Aurel Gliga (1904-1983)¹⁷ s-a născut la Râpa de Sus (azi Vătava, jud. Mureș) pe data de 5 aprilie 1904. S-a stabilit la Turda, unde a păstorit ca protopop ortodox la Catedrala „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil”. După instalarea regimului comunist, părintele Gliga a cunoscut suferințele persecuției ateiste. A fost urmărit în permanență de Securitate. De asemenea, s-a opus categoric atunci când autoritățile statului au încercat rechiziționarea casei parohiale. În luna februarie 1951, a fost destituit din postul de protopop, iar un an mai târziu a fost reținut de către Securitatea din Cluj, conform ordinului nr. 130666/18 iulie 1952. Nu cunoaștem perioada detenției sale, aceasta nefiind specificată pe fișa matricolă penală cercetată de noi¹⁸.

Emil Maior (1905-?)¹⁹ s-a născut în comuna Avram Iancu (azi în jud. Alba) pe data de 7 august 1905. De profesie avocat, el a fost cel care după al Doilea Război Mondial a inițiat crearea la Turda a Partidului Național Liberal (Gheorghe Tătărescu), fiind din acest punct de vedere un tovarăș de drum al comuniștilor. Emil Maior a mai îndeplinit funcția de viceprimar al orașului Turda. Interesant este faptul că la alegerile din 19 noiembrie 1946, Maior a deschis lista Blocului

¹⁴ Cornel Sigmirean, *Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat în epoca modernă*, Cluj-Napoca, 2000, p. 519.

¹⁵ Ioan Bota, Cicerone Ionițoiu, *Martiri și mărturisitori ai Bisericii din România (1948-1989)*, Cluj-Napoca, 1998, p. 72-73; C. Sigmirean, *Intelectualitatea ecleziastică. Preoții Blajului (1806-1948)*, Târgu-Mureș, 2008, p. 258, nr. 1956.

¹⁶ R. M. Neagu, *Blajul și formarea intelectuală a preoților greco-catolici din Turda (1754-1948)*, în „Astra Sabesiensis”, nr. 5, 2019, p. 73.

¹⁷ http://www.biblioteca-represiunii.ro/Fise_matricole_penale_-_detinuti_politici (accesat 02 iulie 2019); Conform fișei matricole penale 46/18 iulie 1952.

¹⁸ Pentru detalii despre viața și activitatea protopopului Aurel Gliga a se vedea R. M. Neagu, *Momente din istoria orașului Turda. Personalități, evenimente, instituții (secolele XV-XX)*, Cluj-Napoca, 2017, p. 160-185.

¹⁹ http://www.biblioteca-represiunii.ro/Fise_matricole_penale_-_detinuti_politici (accesat 23 iunie 2019). Conform fișelor matricole penale nr. 164/1959 și nr. 19525/27.12.1953.

Partidelor Democratice (alianța electorală controlată de comuniști) în județul Turda, fiind ales deputat. A fost arestat la 16 august 1952, primind o pedeapsă de cinci ani de închisoare, din care a executat doi ani în coloniile de muncă de la Bragadiru (până în 27 februarie 1953), Borzești (până în 17 iunie 1953) și Onești, de unde a fost pus în libertate pe data de 15 mai 1954. A fost rearestat la data de 17 iunie 1959 la Cluj, primind de această dată șapte ani de închisoare, din care a executat cinci. A fost încarcerat la Penitenciarul Gherla (transferat la 29 august 1959), iar apoi a trecut prin coloniile de muncă de la Salcia (transferat la 10 octombrie 1959), Periprava (transferat la 6 decembrie 1959) și din nou Salcia (transferat la 18 aprilie 1961). Ultimii ani de închisoare i-a petrecut la penitenciarele din Botoșani (transferat la 16 noiembrie 1961) și Aiud (transferat la 11 martie 1964), de unde a fost eliberat (grațiat) pe data de 15 aprilie 1964.

George Mărie (1893-1981) a fost unul dintre iluștri exponenți ai corpului profesoral din Turda interbelică. Născut la Măgurii Ierii (azi în jud. Cluj), a fost absolvent al Seminarului Teologic de la Blaj. La numai 25 de ani, a fost ales să reprezinte orașul Turda la Marea Unire de la 1 decembrie 1918, din Alba Iulia. George Mărie a studiat între 1920-1922 la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității Daciei Superioare din Cluj. Între anii 1925 și 1947 a fost profesor de istorie și geografie la Liceul „Regele Ferdinand” din Turda (azi Colegiul Național „Mihai Viteazul”). De asemenea s-a remarcat și în politică, iar în perioada 1919-1933 a fost ales de cinci ori deputat în Parlamentul României Mari din partea Partidului Național Țărănesc. La nivel local, cea mai importantă demnitate pe care a girat-o a fost cea de primar al orașului Turda între iunie-noiembrie 1933. A fost arestat de autoritățile comuniste și închis la Gherla și Aiud (1947-1949). Începând cu 1952 a fost rearestat și plasat în coloniile de muncă de la Ghencea, Chirnoși și Popești-Leordeni, iar apoi la Penitenciarul din Caransebeș, de unde a fost eliberat în anul 1954. Distinsul dascăl a murit în anul 1981 la Timișoara²⁰.

Cel mai important om politic al Turzii a fost, fără putință de tăgadă, avocatul și profesorul **Valer Moldovan** (1875-1954). Născut într-o familie de confesiune ortodoxă, a studiat dreptul la universitățile din Cluj și Budapesta, fiind bursier al Fundației Gojdu. Valer Moldovan și-a construit o solidă carieră profesională, care a atins apogeul în perioada interbelică. A participat la Marea Unire ca reprezentant al Turzii. Fruntaș al Partidului Național, iar apoi al Partidului Național Țărănesc, Valer Moldovan a fost ales de mai multe ori senator și deputat. Între anii 1928-1929 a fost vicepreședinte al Senatului României. Pe plan local, a fost primul decan al Baroului de avocați Turda (1923-1929). A avut o contribuție majoră la dezvoltarea orașului Turda. S-a remarcat și ca membru al Guvernului, fiind subsecretar de stat la Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor (1929-1930) și Director ministerial al Ardealului (1930-1931). De asemenea, a fost profesor la Facultatea de Drept a Universității din Cluj (1930-1940), iar pentru o scurtă

²⁰ R.M. Neagu, Horațiu Groza, *George Mărie, Valer Moldovan și Augustin Rațiu, reprezentanți ai orașului Turda la Marea Unire persecutați în perioada dictaturii comuniste*, Cluj-Napoca, 2019, p. 31-50.

perioadă prefect al județului Cluj (1944-1945). Arestat în celebra noapte a demnitarilor (5/6 mai 1950) a fost închis în Penitenciarul din Sighetu Marmației, unde a decedat din cauza bătăilor la care a fost supus, în anul 1954²¹.

Teodor Murășanu (1891-1966)²² s-a născut la 19 iulie 1891 în satul Urca (com. Viișoara, jud. Cluj). Distins preot greco-catolic și intelectual, a funcționat ca profesor de limba și literatura română la Liceul „Regele Ferdinand” din Turda. A fost arestat în 26 august 1948 și condamnat la o detenție de 12 luni pentru deținerea și păstrarea de reviste și ziare din regimurile trecute. După o perioadă petrecută la Penitenciarul din Turda, a fost transferat la cel din Aiud. A fost eliberat pe data de 13 noiembrie 1949. Profesorul a fost rearestat în 15 august 1952 și a stat în detenție până în luna octombrie a aceluiași an la Cluj.

Andrei Nicola (1881-1953)²³ s-a născut în 25 februarie 1881 în comuna Vidra (azi în jud. Alba), de profesie avocat. A fost membru al Partidului Național Român, fiind ales deputat pe listele acestuia în primul Parlament al României Mari (1919), din partea Cercului electoral Câmpeni din județul Turda Arieș. A fost arestat de Securitate, conform ordinului nr. 572/12 martie 1951. Internat, inițial, la Penitenciarul din Turda, a fost transferat la Penitenciarul Ocnele Mari (jud. Vâlcea), unde a decedat pe data de 24 ianuarie 1953²⁴.

Teodor Oțel (1887-?)²⁵ s-a născut în 13 iulie 1887. A fost învățător la Turda. După instaurarea regimului comunist a fost arestat și întemnițat la data de 16 august 1952, primind 48 de luni de detenție. Închis, inițial, la Giurgiu, a fost transferat în lagărele de muncă de la Bragadiru, Popești-Leordeni și Rahova. A fost eliberat în 6 martie 1954, prin decizia nr. 5030/1954.

Augustin Rațiu (1884-1970) a fost membrul celei mai importante familii nobiliare românești din urbea de pe Arieș, cu o contribuție perenă la istoria și dezvoltarea acestor locuri. A fost avocat, formându-se în cadrul Universității din Cluj, în scurt timp devenind un exponent al acestei profesii din Turda. A avut marea onoare să-și reprezinte orașul la Marea Unire, iar în perioada interbelică a fost un adevărat animator al vieții sociale din Turda. S-a remarcat ca jurisconsult/avocat județean în cadrul Prefecturii județului Turda (1920-1938; 1940-1943). A condus, în calitate de președinte, Reuniunea Meseriașilor, Comercianților și Muncitorilor din Turda și Centrala Reuniunii de Meseriașilor, Comercianților, Industriașilor și Muncitorilor Români din Ardeal și Banat. Între anii 1929-1937 s-a aflat la conducerea Baroului Turda, în calitate de decan. Augustin Rațiu a fost și primar al Turzii (1932-1933). Ulterior, a fost un susținător al regimului de autoritate monarhică a regelui Carol al II-lea, fiind numit șef al contenciosului

²¹ *Ibidem*, p. 55-116.

²² T. Murășanu, *Lumină și negură*, p. 183.

²³ http://www.biblioteca-represiunii.ro/Fise_matricole_penale_-_detinuti_politici (accesat 03 iulie 2019); Conform fișei matricole penale nr. 89/12 martie 1951.

²⁴ Andrei Muraru (coord.), *Dicționarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967)*, Iași, 2008, p. 404; R. M. Neagu, *Formarea intelectualității*, p. 182.

²⁵ http://www.biblioteca-represiunii.ro/Fise_matricole_penale_-_detinuti_politici (accesat 1 februarie 2019). Conform fișei matricole penale nr. 19530.

Ținutului Mureș cu reședința la Alba Iulia (1938-1940). Distinsul avocat a intrat în colimatorul Securității, iar între 1950-1951 a fost încarcerat în lagărul de triere de la București-Ghencea. După eliberare a fost mereu supravegheat și persecutat²⁶.

Coriolan Sabău (1897-1974) s-a născut în 30 octombrie 1897 la Turda. A studiat teologia la Blaj și Roma, devenind preot greco-catolic. A funcționat ca paroh de Turda Veche, slujind la Biserica Rățeștilor, din 1932. A fost arestat pe data de 25 aprilie 1945, fiind ridicat de Serviciul de Siguranță Cluj. În acest stadiu al cercetării, nu cunoaștem câți ani de detenție a executat. Ceea ce știm este că, în urma refuzului de trecere la confesiunea ortodoxă, a fost rearestat. La data de 25 februarie 1949 se afla în detenție²⁷. A executat pedepse la Aiud și Ocnele Mari²⁸. După eliberare, autoritățile i-au stabilit domiciliu obligatoriu în comuna Lupșa (azi în jud. Alba).

Alexandru Tarcza/Tarcea (1895-1962)²⁹ s-a născut la Bistrița în 16 iulie 1895. A fost militar de carieră și ginerele avocatului turdean, Valer Moldovan. În perioada ianuarie-decembrie 1941 a îndeplinit oficiul de prefect al județului Alba. După terminarea celui de-al Doilea Război Mondial și instaurarea regimului comunist a intrat în atenția Securității. A fost condamnat, inițial, la 12 luni de închisoare, începând cu data de 21 februarie 1952, conform deciziei 161/1952. Ulterior, i-a mai fost adăugată o pedeapsă de 60 de luni, conform deciziei 513/1953. Detenția a executat-o în coloniile de muncă de la Fundulea și Popești-Leordeni (până în 1 septembrie 1953), după care a fost transferat la Penitenciarul din Caransebeș, de unde pe data de 18 iulie 1954 a fost pus în libertate.

Acestea sunt doar câteva exemple (cele mai ilustrative) ale unor personalități turdene, care au avut de suferit după instaurarea regimului comunist la cârma țării. Lista acestora este, însă, mult mai lungă. Cu mult mai mulți dintre locuitorii județului Turda au avut de suferit de pe urma regimului comunist în România. Unii dintre ei au fost condamnați la ani grei de închisoare, după înscenarea unor procese, iar alții și-au găsit chiar sfârșitul în gulagul românesc.

²⁶ R. M. Neagu, H. Groza, *op. cit.*, p. 117-193.

²⁷ Conform unei declarații semnate de Augustin Rațiu și Victor Sabău la data menționată.

²⁸ ACNSAS, Fond Penal, dosar nr. 636, f. 18, 24.

²⁹ [http://www.biblioteca-represiunii.ro/Fise_matricole_penale_-_detinuti_politici_\(accesat_02_iulie_2019\);](http://www.biblioteca-represiunii.ro/Fise_matricole_penale_-_detinuti_politici_(accesat_02_iulie_2019);) Conform matricolei 10423.